

Nokkala Miltová, Radka

Planety v rocaillové architektuře ze zámku ve Lnářích a Johann Georg Hertel

Opuscula historiae artium. 2022, vol. 71, iss. 1-2, pp. 182-189

ISBN 978-80-280-0153-7; ISBN 978-80-280-0154-4 (online; pdf)

ISSN 1211-7390 (print); ISSN 2336-4467 (online)

Stable URL (DOI): <https://doi.org/10.5817/OHA2022-1-2-15>

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/digilib.77467>

Access Date: 21. 12. 2024

Version: 20230131

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Planety v rocaillové architektuře ze zámku ve Lnářích a Johann Georg Hertel

Radka Nokkala Miltová

The article deals with the analysis of paintings of planets in the chateau at Lnáře from the period after the middle of the 18th century, which were created according to graphics from the rich Augsburg output of Johann Georg Hertel (1700–1775). The Lnáře remnants of the cycle of planetary gods show a symbiosis of two principles. On the one hand, a long tradition, dating from late antiquity and maintained through late medieval and early modern graphic series; on the other hand, the impulses of progressive astronomical observations. The more or less receptive character of Hertel's series thus shows above all the emphasis on the contemporary fashion Rococo mode in which the figural compositions are embedded.

Keywords: Lnáře; Johann Georg Hertel; Augsburg; planets; iconography; Baroque art

doc. Mgr. Radka Nokkala Miltová, Ph.D.
Seminář dějin umění, Filozofická fakulta Masarykovy univerzity, Brno / Department of Art History, Faculty of Arts, Masaryk University, Brno
e-mail: miltova@phil.muni.cz

<https://doi.org/10.5817/OHA2022-1-2-15>

Zámek ve Lnářích nese na svých zdech a klenbách rozmanitou nástěnnou a nástropní výzdobu spojenou s několika časovými vrstvami. Po polovině 18. století, kdy zámek obýval manželský pár tvořený hrabětem Janem Františkem Kristiánem Swéerts-Šporkem (1729–1802) a jeho druhou manželkou Marií Terezií Kounicovou (1742–1787), vznikla rozsáhlejší rokoková výmalba zámku, do níž náleží také torzo původních kompozic sedmi planet. Dnes Lnářské pokoje zdobí pouze zobrazení Luny, Venuše, Jupitera a Marta, jejichž stav dochování je rovněž torzovitý, navíc podobně jako velká část Lnářských maleb prošly i tyto výjevy relokacemi souvisejícími s rekonstrukcí zámku v sedmdesátých a osmdesátých letech 20. století, což zasáhlo zejména severní křídlo objektu. Venuše je tak dnes k vidění v severní chodbě zámku a zbývající tři dochované planety Luna (Diana), Jupiter a Mars v přílehlém pokoji severního křídla.¹ Podrobnější analýza těchto maleb stále abscentuje, ač přinášejí zajímavá formální i ikonografická specifika spojená s dlouhou tradicí zobrazování sedmi planet.

Všechna planetární božstva ve Lnářích jsou zasazena do rocaillových rámců, což předně nasměrovalo pátrání po případné grafické předloze, kterou lze jednoznačně identifikovat. Staly se jí dosud minimálně reflektované grafiky známého augsburského vydavatele Johanna Georga Hertela (1700–1775).² Hertelova série sedmi planet jednak dokumentuje více než pravděpodobnou celistvost, respektive nedochovanost původního Lnářského cyklu, ale také virtuálně doplňuje veškeré detaily, jež jsou dnes již na Lnářských malbách setřeny. Planety v rocaillové architektuře Johanna Georga Hertela, které do rytecké podoby převedl jeden ze členů rozsáhlé augsburské rytecké rodiny Klauberů, náleží do mimořádně plodné produkce augsburské ornamentální grafiky 18. století, která měla klíčový vliv nejen na podobu středoevropského rokoka.³

Všechna planetární božstva jsou na grafikách, potažmo ve Lnářských malbách zobrazena buď na svých vozech, nebo doplněna základními atributy, přičemž výjevy rámuje a prostupuje bohatá rocaillová dekorativní architektura. Nejvyšší z bohů Jupiter s korunou na hlavě se vznášá na nebesích,

nesen svým orlem, v rukou třímá atributy své moci, žezlo a šípy. Na Hertelově grafice se nad hlavou Jupitera objevuje hvězda s příslušnou planetární značkou, která však na lnářské malbě – patrně vlivem stavu dochování – absentuje. V těsné blízkosti Jupitera se pohybují čtyři putti s hvězdami nad hlavou, přilbicemi na hlavách a šavlemi, šípy či oštěpy v rukou. Vpovzdálí se pak krčí pátý putti bez atributů, který budí dojem respektu před Jupiterovou mocí a silou.

Scéna s bohem Martem se na lnářských zdech reprezentuje pouhými segmenty původního celku, který je možné okomentovat ve vztahu ke Hertelově předloze. Ozbrojený bůh Mars je zpodoběn v horní části výjevu za doprovodu dvojice lvů, v rozhodném gestu povolání k útoku. Pozice boha v běhu je patrně výsledkem oprav lnářské malby, neboť na grafické předloze je Mars zakleknut do svého vozu taženého lvy, je obklopen zbrojí a zbraněmi a doprovází jej tři putti (s meči a se standartou). Ve Lnářích se na rozdíl od grafiky v torzu spodní části kompozice zjevují dva vojáci, ládující kanón, kteří jsou velmi pravděpodobně výsledkem druhotných rekonstrukcí nejasného původního celku.

Nejasných kontur ve Lnářích doznává také zpodobení bohyně Měsíce, Luny / Diany, která byla dosud označována za boha Apollóna.⁴ I v Hertelově variantě se jedná o poměrně úspornou verzi, pokud jde o atributy, kdy je Dianina hlava obkroužena srpkem měsíce, bohyně má v ruce šíp a jede na oblacích na voze taženém koňským čtyřspřežím. V pravé části je pak kompozice doplněna bohatým rocaillovým dekorem.

Poslední z dochovaných planet ve Lnářích představuje bohyni Venuši na voze taženém dvěma holubicemi. Doprovází ji putti s ovázanými očima nesoucí pochodeň a planoucí srdce. Dominantním prvkem kompozice je také korintský sloup, ovitý větévkou tvořící hlavní prvek dekorativního architektonického rámce, prostoupeného zelení, spjatou s Venušinou zahradou.

K plnému pochopení čtení lnářských maleb je pak třeba připomenout širší kontext a genezi zobrazování sedmi planet, konkrétně vizualitu nesenou zejména vlivnými grafickými sériemi, skrze něž se mj. kodifikovala základní ikonografická struktura tohoto námětu.

Série grafických cyklů planet obklopených svými „děťmi“ se datují hluboko do 15. století, k prvním se počítají dřevořezy sedmi planet z Basileje z doby kolem roku 1430. Nicméně popularita planetárních cyklů navazuje na dlouhou tradici, jejíž základy byly položeny v klasické helénistické práci o astrologii, Ptolemaiově díle *Tetrabiblos*. Ptolemaios se tu odvolává k premise, že každá planeta charakterizuje tělesné i povahové vlastnosti osob, zrozených pod její vládou, což tvoří základ každého horoskopu. Podstatný prvek natálního horoskopu představuje především postavení planet v domech, které dělí nebeský rovník na dvanáct shodných dílů. Každému z domů je

1 – Neurčený malíř, **Jupiter**, nástěnná malba, po polovině 18. století. Lnáře, zámek

pak přiřknuto jedno znamení zvěrokruhu a náleží do sféry vlivu některé z planet. Znamení zvěrokruhu jsou tedy s planetami spojena v jednotlivých domech v systému, že ke každé z pěti planet je vztaženo jedno zodiakální znamení v „denním“ domě a jedno v „nočním“ domě (Saturn – Kozoroh a Vodnář, Jupiter – Střelec a Ryby, Mars – Štír a Beran, Venuše – Váhy a Býk, Merkur – Panna a Blíženci). Ke slunečnímu bohu Apollónovi pak přináležejí pouze „denní“ znamení (Lev) a měsíci (Luně) pouze „noční“ znamení (Rak). Datu narození jedince v příslušném měsíci ve sféře konkrétního zodiakálního znamení pak odpovídá planeta mající vliv na své „děti“.⁵ Příslušné zodiakální symboly provázejí zobrazení planetárních božstev od počátků, v grafických cyklech v průběhu 15. století rezonují nejvíce kompozice Hanse Burgkmaira, Hanse Weidlitze či Georga Pencze, kde jsou stojící bohové planet doplněni atributy a zvířetníkovými symboly u nohou.⁶

S Georgem Penczem je spojována také další, klíčová série grafik datovaná k 1. srpnu 1531, která byla dříve připisovaná Hansi Sebaldu Behamovi a za jejímž publikováním stojí Albrecht Glockendon. Penczovo dílo přináší, v návaznosti na ikonografickou tradici poloviny 15. století, do grafických cyklů schéma, které se stane převládajícím typem pro celé 16. století. V něm bohové letící na vozech dominují horní části kompozice a ve spodní partii je doplňují děti planet vykonávající příslušné aktivity spjaté s jejich charakterovými specifiky.⁷

Na vzor Penczovy série navazuje mimořádně vlivný cyklus planet Maartena van Heemskerck, za jehož ryteckou podobou stojí Herman Jansz. Muller a který publikoval Hieronymus Cock kolem roku 1568. Heemskerckovy planety jsou doplněny nápisy, popisujícími vlastnosti dětí planet a upozorňujícími na planetární aspekty ovlivňující jejich zdraví. Analýza textů, kterou provedla Ilja M. Veldman, pak naznačuje, že Hieronymus Cock zamýšlel vydat cyklus planetárních božstev jako jistou vizuální paralelu k dobově oblíbeným planetárním příručkám.⁸ Ve zmíněných cyklech planet byla rovněž využita řada atributů objevujících se v ikonografické linii sedmi planet po dlouhou dobu, a která tak náležela k ryze středověké tradici. U Pencze i Heemskercka drží například bohyně Venuše šíp a je doprovázena postavou okřídleného slepého Kupida, jehož přítomnost zmiňuje již Albricův středověký mytografický rukopis.⁹

Kompoziční a formální blízkost k Heemskerckově cyklu pojí další sérii mědirytin *Planetarum effectus* Johan-

na Sadelera I. podle předloh Maartena de Vos,¹⁰ kde se však setkáváme s již odlišným obsahovým aspektem. Návaznost tkví v rozvrhu na nebeskou a pozemskou část, nicméně připojené texty akcentují jinou roli planetárního vlivu, což se odráží i ve spodních partiích kompozic s „dětmi“ jednotlivých planet. V nich se ukazují širší krajinné horizonty poseté siluetami měst, do nichž je zapojena figurální stafáž. Tento koncept odpovídá komentářům, v nichž je vliv hvězd směřován na krajinu, regiony a města. Hlavní ideovou oporou pro tuto koncepci se stala 31. kapitola díla *De Occulta Philosophia* Heinricha Cornelia Agrippy von Nettesheim, nicméně vyzvednutí vlivu planet nad zemí a provinciemi velmi pravděpodobně odráží také dobovou politickou situaci v Nizozemí a reflektuje dedikaci cyklu Alessandru Farnese, potažmo tím legitimizuje jeho moc nad Antverpami.¹¹

Klíčovou inovací do stávajícího schématu zpodobování planetárních bohů v grafice vnesl v roce 1596

2 – Johann Baptist nebo Joseph Sebastian Klauber a Johann Georg Hertel, **Jupiter v rocaillové architektuře**, 18. století

Hendrick Goltzius, podle jehož návrhů vyryl mědirytiny Jan Saenredam. Goltziovy planety již nedominují nebeské sféře na svých vozech, ale přebírají podobu klasických soch na podstavcích, které jsou součástí realistické scény. Na nebi již září pouze planetární značky a odpovídající zodiakální znamení.¹²

Vedle zmíněných posunů přicházejí začátkem 17. století do ikonografie planetárních božstev nové impulsy spojené s astronomickými pozorováními Galilea Galileiho, jehož výzkum nebeských úkazů dalekohledem se záhy propsal i do uměleckého prostředí v mnoha regionech,¹³ české země nevyjímaje.¹⁴ Na klenbě astrologické chodby Valdštejnského paláce v Praze planetární božstva na svých vozech doprovází zářící hvězdy nad hlavou, ve třech případech modifikovaných v souladu s Galileiho objevy. Jupiterovu hvězdu doprovází čtyři měsíce („medicejské hvězdy“), Saturnova hvězda svým trojitým vzhledem odkazuje k prvním pozorováním Saturnova prstence¹⁵ a hvězda Venuše srostlá s couvajícím srpkem reflektuje poznání, že planeta Venuše prochází fázemi podobnými fázím měsíce. Poznatek, že planeta Venuše nezůstává mezi Zemí a Sluncem, hrál klíčovou roli, neboť podryval všeobecně uznávanou ptolemaiovskou astronomii a podporoval koperníkovský heliocentrický systém.¹⁶

Mezi nejproslulejších malířské monumentální cykly planet 17. století, do jejichž podoby se propsala astronomická pozorování, náleží apartmán planet florentského Palazzo Pitti a výzdoba Grand Appartement ve Versailles. Stropy florentského paláce byly dekorovány Pietrem da Cortonou v letech 1641–1647 (dokončeny byly Cirem Ferrim v roce 1665) a na jeho freskách jsou ctnosti, politická kariéra, osobní osudy a reprezentace Ferdinanda II. Medicejského spojeny s olympskými bohy alias planetami.¹⁷ Výmalbu pokojů ve Versailles ze sedmdesátých let 17. století detailně popisuje André Félibien, který zmiňuje, že v salonu Jupitera, nejvyššího z bohů, obíhají čtyři putti coby čtyři měsíce planety (tj. „medicejské hvězdy“). Tyto satelity jsou pak na malbě znázorněny znovu v předním plánu kompozice jako další čtveřice putti, kteří jsou spojeni girlandou se ženou zobrazenou ze zadu, představující samotnou planetu Jupiter. V salonu Saturna kolem planetárního boha poletují putti reprezentující družice, z nichž tři detekoval v roce 1655 Christiaan Huygens a další dvě v letech 1671 a 1672 Giandomenico Cassini.¹⁸

Jak do těchto stručně naznačených linií zobrazování sedmi planet zapadá Hertelův grafický cyklus, respektive Lnářské malby z poloviny 18. století? V některých případech Hertelovy planety navozují jednoznačný dojem astronomického čtení a reflexe astronomických pozorování. V případě zobrazení planety Jupiter se na grafice a ve Lnářích objevuje pětice putti, přičemž čtyři z nich s přílbicemi na hlavách se pohybují těsně u postavy boha, a mohou tedy, podobně jako ve Versailles, představovat Jupiterovy měsíce, galileovské medicejské hvězdy. Danému čtení by odpovídá-

3 – Neurčený malíř, **Mars**, nástěnná malba, po polovině 18. století. Lnáře, zámek

lo rovněž přidání hvězd nad hlavu Jupiterových putti, což je detail, který se na dalších výjevech Hertelových planet již neobjevuje, a tudíž neodkazuje k astronomické konstelaci. Na druhou stranu, přes moderní dekorativní háv jedou planetární božstva většinou na svých vozech na oblacích, a ač jejich děti již absentují, nesou často velmi obligátní atributy, spjaté ještě se středověkou mytografickou tradicí. Jmenovitě například bohyně Venuše je doplněna planoucím srdcem a postavou oslepeného Kupida.

Lnářské torzo cyklu planetárních bohů tak výmluvně dokládá symbiózu dvou principů. Na jedné straně dlouhé tradice, vycházející z pozdní z antiky a nesené přes pozdně středověké a raně novověké grafické série, na straně druhé impulsy postupných astronomických pozorování. Víceméně receptivní charakter Hertelovy série tak ukazuje především na akcentaci soudobého módního rokokového modu, do nějž jsou figurální kompozice

4 – Johann Baptist nebo Joseph Sebastian Klauber a Johann Georg Hertel, **Mars v rocaillové architektuře**, 18. století

5 – Neurčený malíř, **Luna / Diana**, nástěnná malba, po polovině 18. století. Lnáře, zámek

6 – Neurčený malíř, **Venuše**, nástěnná malba, po polovině 18. století. Lnáře, zámek

7 – Johann Baptist nebo Joseph Sebastian Klauer a Johann Georg Hertel, **Venuše v rocaillové architektuře**, 18. století

zasazeny. Tomu odpovídá i číslování grafických listů s planetami, které nesou při spodním okraji shodně No. 273, což dokládá pravděpodobné zařazení planet do mnohem většího celku.

Poslední otázkou zůstává význam planetárního cyklu v rámci celé Lnářské výzdoby z doby kolem poloviny 18. století. S ohledem na řadu rokokových dekorativních rámců sehrávaly ve Lnářích bezpochyby roli módní augsburské předlohy, nicméně i astrologicko-astronomické impulsy rezonovaly celkovým ikonografickým programem zámeckého areálu. Ve Lnářích se totiž rovněž nachází zajímavý sochařský soubor olympských bohů, doplněných zodiakálními symboly z doby po roce 1780, který se také spojuje s osobností objednavatele Jana Františka Kristiána Swéerts-Sporcka. Jak pregnantně ukázala Alena Hadravová, spojení olympských bohů se znameními zvěrokruhu jasně odpovídá dělení, které přinesl Marcus Manilius ve svém díle *Astronomica*.¹⁹

Původ snímků – Photographic credits: 1, 3, 5: archiv autorky; 2, 4, 7: Národní galerie v Praze; 6: Ústav dějin umění AV ČR, v.v.i. (foto Martin Mádl)

Poznámky:

¹ Kateřina Maleninská, *Fresková výzdoba zámku ve Lnářích* (bakalářská práce), FF JU, České Budějovice 2011, s. 31–34. – Martin Mádl, Lnáře. Zámek Zachea Černína z Chudenic, in: Martin Mádl (ed.), *Tencalla II. Barokní nástěnná malba v českých zemích*, Praha 2013, s. 455–458.

² Online dostupné např. ve sbírkách Museum für angewandte Kunst Wien; https://sammlung.mak.at/sammlung_online?&q=hertel%20klauber (vyhledáno 7. 2. 2022).

³ K tématu výběrově viz Wolfgang Seitz, *The Engraving Trade in Seven-*

teenth and Eighteenth-Century Augsburg: A Checklist, *Print Quarterly* 3, 1986, s. 116–127. – Philippe Poindront, Augsburg, centre de reproduction de gravures d'ornement parisiennes au XVIIIe siècle, *Histoire de l'art* 61, 2007, s. 27–37. – John Roger Paas – Josef H. Biller – Maria-Luise Hopp-Gantner, *Gestochen in Augsburg. Forschungen und Beiträge zur Geschichte der Augsburger Druckgrafik*, Augsburg 2013.

⁴ Maleninská (pozn. 1), s. 33. – Mádl (pozn. 1), s. 460.

⁵ Emilie Boer, [heslo] Planeten, in: *Der Kleine Pauly. Lexikon der Antike* 4, München 1979, sl. 885–886. – Nicolas Milovanovic, Le palais du Soleil: les quatre saisons et les sept planetes, in: Alexandre Maral – Nicolas Milovanovic (edd.), *Versailles et l'Antique*, Paris 2012, s. 235. – Ilja M. Veldman, *Antike Götter*

als Planeten und ihr Einfluss auf die Erdbewohner, in: Norbert Michels (ed.), *Hendrick Goltzius (1558–1617). Mythos, Macht und Menschlichkeit*, Petersberg 2017, s. 143.

⁶ Georg Martin Lechner – Werner Telesko, *Lieben & Leider der Götter. Antikenrezeption in der Barockgraphik*, Göttweig 1992, s. 25–26.

⁷ Ke grafickým sériím dětí planet a vizualizaci hvězd výběrově srov. Anton Hauber, *Planetenkinderbilder und Sternbilder zur Geschichte des menschlichen Glaubens und Irrsins*, Princeton 1916, s. 86. – Franz Boll – Wilhelm Gundel – Carl Bezold, *Stern Glaube und Sterndeutung. Die Geschichte und das Wesen der Astrologie*, Leipzig – Berlin 1926, s. 58–61. – Dieter Blume, *Picturing the Stars. Astrological Imagery in the Latin West*, in: Brendan Dooley (ed.), *A Companion to Astrology in the Renaissance*, Leiden 2014, s. 333–396. – Dieter Blume – Mechthild Haffner – Wolfgang Metzger, *Sternbilder des Mittelalters. Der gemalte Himmel zwischen Wissenschaft und Phantasie*, Part I 800–1200, Berlin 2012; Part II 1200–1500, Berlin 2016. Penczovy grafiky vycházejí kompozičně z florentských mědirytin z doby kolem roku 1460 mylně připisovaných Bacciovi Baldinimu; srov. Ruth Neumann, Harmen Jansz. Muller nach Maarten van Heemskerck, in: Iris Wenderholm (ed.), *Manier, Mythos und Moral. Niederländische Druckgraphik um 1600 aus den Beständen der Staats- und Universitätsbibliothek Hamburg*, Petersberg 2014, s. 62–71.

⁸ Dobové planetární příručky vedle nesporné manipulativní role, kterou tolik kritizovaly církevní autority, poskytovaly četná výchovná a morální poselství. K nim patřilo například ujištění, že zrození pod špatným vlivem planet neznamena podlehnutí negativním vlastnostem, nýbrž je jedinec může překonat cvičením své mysli a sebezdokonalováním; srov. Ilja M. Veldman, *Seasons, Planets and Temperaments in the Work of Maarten van Heemskerck. Cosmo-Astrological Allegory in Sixteenth-Century Netherlandish Prints*, *Simiolus. Netherlands Quarterly for the History of Art* 11, 1980, č. 3–4, s. 174.

⁹ Aby Warburg, *Italian Art and International Astrology in the Palazzo Schifanoia, Ferrara*, in: Julia Bloomfield et al. (edd.), *Aby Warburg: The renewal of pagan antiquity. Contributions to the cultural history of the European Renaissance*, Los Angeles 1999, s. 577. První postava oslepeného Kupida se v souvislosti s Venušínými dětmi objevuje v roce 1421 v Sieně a setrvává v zobrazeních až do druhé poloviny 16. století; viz Gwendolyn Trottein, *Les Enfants de Vénus. Art et astrologie à la Renaissance*, Paris 1993, s. 96–98.

¹⁰ Franca Dahm, Johann Sadeler I. nach Maarten de Vos, in: Wenderholm (pozn. 7), s. 54–61. Tato série se objevuje i v reprintech, např. od Gregoria Fenntzela ze 17. století; k této variantě viz Lechner – Telesko (pozn. 6), s. 31–35. Série byla dedikována Alessandru Farnese a spatřila světlo světa v srpnu 1585, necelý měsíc před konáním triumfálního vjezdu Alessandra Farnese do Antverp, který se odehrál 27. srpna 1585. Při příležitosti vjezdu byly na hlavním antverpském náměstí před radnicí vystaveny bronzové sochy planet a boha Bakcha v celoživotní velikosti z ruky Jacquese Jongelínck, jež náleží k nejvýznamnějším vlámským sochařským realizacím 16. století. Dnes jsou Jongelínckovy sochy uloženy v královském paláci v Madridu a Aranjuezu; viz Iain Buchanan, *The collection of Nicolaes Jongelínck. I. „Bacchus and the Planets“ by Jacques Jongelínck*, *The Burlington Magazine* 132, 1990,

č. 1043, s. 102–113. Následujícího roku podle soch vytvořil detailní mědirytinu Philips Galle v komemoraci triumfálního vjezdu.

¹¹ Dahm (pozn. 10), s. 61.

¹² Veldman (pozn. 8), s. 164. – Veldman (pozn. 3), s. 144. – Katharina Ule, *Jan Saenredam nach Hendrick Goltzius*, in: Wenderholm (pozn. 7), s. 72–79. Ke Goltziově a Saenredamově sérii viz dále Ilja M. Veldman, *Goltzius' Zintuigen, Seizoenen, Elementen, Planeten en Vier tijden van de dag: van allegorie naar genre-voorstelling*, *Nederlands kunsthistorisch jaarboek* 42–43, 1991–1992 (Goltzius-Studies: Hendrick Goltzius /1558–1617/), s. 324–327. – Doris Krystof, *Werben für die Kunst. Bildliche Kunsttheorie und das Rhetorische in Kupferstichen von Hendrick Goltzius*, Hildesheim – Zürich – New York 1997, s. 157–176. – Jürgen Müller – Petra Roettig – Andreas Stolzenburg (edd.), *Masken der Schönheit. Hendrick Goltzius und das Kunstideal um 1600* (kat. výst.), Hamburg 2002, s. 162–163. – Marjolein Leesberg – Huigen Leeflang, *The New Hollstein Dutch & Flemish Etchings, Engravings and Woodcuts 1450–1700 – Hendrick Goltzius*, Amsterdam 2012, s. 50–62. – Ariane Mensger (ed.), *Bestechend gestochen – Das Unternehmen Hendrick Goltzius*, Basel 2016, s. 90–93. Vybočení z tradice neprovází jen Goltziovy kompozice, ale také doprovodné latinské verše Saenredamových grafik, které sestavil haarlemský humanista Cornelis Schonaeus. Například děti boha Saturna nepředstavují chudé, hladové či slabé, nýbrž osoby pracující na poli s odkazem na původní saturnský kult zemědělství: Veldman (pozn. 8), s. 175. – Veldman (pozn. 3).

¹³ Eileen Reeves, *Painting the Heavens. Art and Science in the Age of Galileo*, Princeton 1997.

¹⁴ K tématu viz zejména Lubomír Konečný, Petr Pavel Rubens, Galileo Galilei a bitva na Bílé hoře, in: Vít Vlínas – Tomáš Sekyrka (edd.), *Ars baculum vitae. Sborník studií z dějin umění a kultury. K 70. narozeninám prof. PhDr. Pavla Preisse, DrSc.*, Praha 1996, s. 139–142. – Ladislav Daniel, „Vidimus stellam eis in oriente“: Notes on Mural Paintings in the Sternberg Palace in Prague, in: Martin Mádl – Michaela Šeferisová Loudová – Zora Wörgötter (edd.), *Baroque Ceiling Painting in Central Europe. Proceedings of the International Conference*, Prague 2007, s. 27–38.

¹⁵ Saturnův prsteneček byl přesně detekovaný později Christiaanem Huygensem; srov. Alena Hadravová – Petr Hadrava, *Astronomická symbolika Valdštejnského paláce*, in: Eliška Fučíková – Ladislav Čepička (edd.), *Valdštejn. Albrecht z Valdštejna. Inter arma silent musae?*, Praha 2007, s. 150–152.

¹⁶ Stillman Drake, *Galileo, Kepler and Phases of Venus*, *Journal for the History of Astronomy* XV, 1984, s. 198–208. – Hadravová – Hadrava (pozn. 15), s. 150–151. – Paolo Palmieri, *Galileo and the Discovery of the Phases of Venus*, *Journal for the History of Astronomy* XXXII, 2001, s. 109–129.

¹⁷ Milovanovic (pozn. 5), s. 232.

¹⁸ V roce 1685 byl mýtus překonán objevem dalších dvou družic; srov. Milovanovic (pozn. 5), s. 232, 236.

¹⁹ Alena Hadravová, *K identifikaci soch s antickou tematikou ze sochařské dílny rodiny Platzerů v zámeckém parku ve Lnářích*, *Průzkumy památek* XXIV, 2017, č. 1, s. 166–175. – Eadem, *Manilius's symbolism in the park sculptures of the Lnáře Castle*, in: Alena Hadravová – Petr Hadrava – Kristen Lippincott (edd.), *The Stars in the Classical and Medieval Traditions*, Praha 2019, s. 253–270.

SUMMARY

The planets in rocaille architecture from the château at Lnáře and Johann Georg Hertel

Radka Nokkala Miltová

On its walls and vaults, the château in Lnáře bears various wall and ceiling decorations linked in several chronological layers. After the middle of the 18th century, when the château was inhabited by a married couple formed of Count Johann Franz Christian Swéerts-Sporck (1729–1802) and his second wife Maria Teresia von Kaunitz (1742–1787), a more extensive rococo painting of the château was created, which also includes a fragment of the original compositions of the seven planets. Today, the rooms at Lnáře are decorated only with depictions of Luna, Venus, Jupiter and Mars, whose preservation status is also fragmentary [Figs. 1, 3,

5, 6]; moreover, like a large part of the Lnáře paintings, these scenes also underwent relocations related to the reconstruction of the château in the 1970s and 1980s, which affected the northern wing of the building in particular. Venus can be seen today in the northern corridor of the castle and the remaining three preserved planets Luna (Diana), Jupiter and Mars in an adjacent room of the north wing. All the planetary deities in Lnáře are set in rocaille frames, which primarily directed the search for a possible graphic model that could be clearly identified. These were the hitherto little-known graphics of the famous Augsburg publisher Johann Georg Hertel (1700–1775). [Figs. 2, 4, 7] Analysis of these paintings proves that the Lnáře remnants of the cycle of planetary gods show a symbiosis of two principles. On the one hand, a long tradition, dating from late antiquity and maintained through late medieval and early modern graphic series; on the other hand, the impulses of progressive astronomical observations. The more or less receptive character of Hertel's series thus shows above all the emphasis on the contemporary fashion Rococo mode in which the figural compositions are embedded.

Figures: 1 – unspecified painter, **Jupiter**, wall painting, after the middle of the 18th century. Lnáře, château; 2 – Johann Baptist or Joseph Sebastian Klauber and Johann Georg Hertel, **Jupiter in rocaille architecture**, 18th century; 3 – unspecified painter, **Mars**, wall painting, after the middle of the 18th century. Lnáře, château; 4 – Johann Baptist or Joseph Sebastian Klauber and Johann Georg Hertel, **Mars in rocaille architecture**, 18th century; 5 – unspecified painter, **Luna / Diana**, wall painting, after the middle of the 18th century. Lnáře, château; 6 – unspecified painter, **Venus**, wall painting, after the middle of the 18th century. Lnáře, château; 7 – Johann Baptist or Joseph Sebastian Klauber and Johann Georg Hertel, **Venus in rocaille architecture**, 18th century